

**Právní následky
porušení smlouvy
v novém občanském
zákoníku**

Josef Šilhán

Vzor citace:

Šilhán, J. Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku.
1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, 559 s.

CIP – KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Šilhán, Josef

Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku /
Josef Šilhán. – Vydání první. – V Praze : C. H. Beck, 2015. – xxiv,
535 stran. – (Právní instituty)
ISBN 978-80-7400-544-2

347.447.71.8 * 347 * (437.3)

– porušení smlouvy – Česko
– občanské právo – Česko
– monografie

347 – Soukromé právo [16]

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
právní fakulty MU

0-29329 / 164 159

Monografii napsal JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.
Recenzenti: Mgr. et Mgr. Jan Petrov, Ph.D., LL.M.,
a doc. JUDr. Kristián Csach, Ph.D., LL.M.
Vydalo Nakladatelství C. H. Beck v Praze v roce 2015
Odpovědná redaktorka: Michaela Dombrovská
Vydání první
Sazba: CADIS Praha
Tisk: PB tisk a. s.

© Nakladatelství C. H. Beck, 2015

ISBN 978-80-7400-544-2

Předmluva

Téma porušení smlouvy a jeho následků, přestože je nesporně mimořádně důležité pro obchodní i neobchodní závazkovou praxi, není v soudobé tuzemské odborné literatuře nijak uceleně zpracováno. Rozhodně nikoliv dostatečně detailně a přitom komplexně, a rozhodně nikoliv v plné návaznosti na novou rekodifikovanou právní úpravu. Dílčím způsobem jsou pokryty jednotlivé okruhy jako např. odpovědnost za vady, náhrada škody, smluvní pokuta atp. Detailní jsou i výklady jednotlivých paragrafů v komentářích. Nějaká sevřenější, ucelená monografie, zabývající se „porušením smlouvy a jeho následky“ z komplexního pohledu však na trhu není.

To, že na trhu není, samozřejmě ještě nutně neznamená, že na něm také někomu chybí. Ostatně, člověk se nakonec naučí vystačit i s tím, co je. Minimálně mně však chyběla. A proto jsem se rozhodl ji napsat.

Jako výsledek dlouhodobějšího akademického, pedagogického i komerčního zájmu překládám tedy čtenářům tuto knihu. Nepochybuji o tom, že nejvyšším nárokům na komplexnost a všeobsažnost prozatím nemůže vyhovět, ale snad se v ní podaří nalézt alespoň tolik odpovědí, kolik jsem já v průběhu jejího psaní objevil otázek. Najdou-li se pak i otázky další, případně pokud se v textu vyskytuje nějaká chyba, nepřesnost či neúplnost, rozhodně uvítám kritické připomínky a náměty na další zlepšení (zprávy prosím zasílejte na josef.silhan@law.muni.cz).

Za veškeré připomínky předem děkuji.

Brno, září 2015

Josef Šilhán

O autorovi

JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D., asistent soudce Nejvyššího soudu a odborný asistent na katedře obchodního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kde přednáší a vede semináře v řadě předmětů v rámci magisterského, bakalářského i doktorského studia. Přednáší též pro externí posluchače z právní i podnikové praxe a pro studenty ekonomických oborů. Praxi vykonával na Městském soudě v Brně, a externě i v podnikové sféře. Kromě Právnické fakulty MU absolvoval též obor podnikové hospodářství na Ekonomicko-správní fakultě. Je autorem řady publikací, v nichž se zaměřuje především na smluvní obchodní právo, ale také na regulaci hospodářské soutěže a právo obchodních společností. Dlouhodobě se věnuje ekonomické analýze práva a jejímu využití v obchodním právu. Je mj. spoluautorem velkého komentáře k občanskému zákoníku [Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář. Praha : C. H. Beck, 2014], autorem monografií Náhrada škody v obchodních vztazích a možnosti její smluvní limitace (2. vydání, C. H. Beck, 2011), Ochrana hospodářské soutěže z pohledu práva a ekonomie (C. H. Beck, 2012), spoluautorem učebnice Obchodní smlouvy. Závazky v podnikání (C. H. Beck, 2015) či spoluautorem komentáře k zákonu o obchodních korporacích (Wolters Kluwer, 2014).

Přehled obsahu

ČÁST A – PORUŠENÍ SMLOUVY

Kapitola I.	Pojem porušení smlouvy.....	3
Kapitola II.	Typologie způsobů porušení smlouvy	43
Kapitola III.	Prodlení.....	51
Kapitola IV.	Dodatečná nemožnost plnění	90
Kapitola V.	Vadné splnění.....	108
Kapitola VI.	Tzv. závazkový delikt	142

ČÁST B – NÁSLEDKY PORUŠENÍ SMLOUVY

Kapitola VII.	Následky porušení smlouvy a jejich přehled.....	147
Kapitola VIII.	Vliv porušení smlouvy na trvání dluhu	160
Kapitola IX.	Vliv porušení smlouvy na povinnost poskytnout protiplnění	174
Kapitola X.	Uplatnitelnost liberačních důvodů.....	188

ČÁST C – FUNKCE A MECHANISMUS PŮSOBENÍ NÁSLEDKŮ PORUŠENÍ SMLOUVY

Kapitola XI.	Funkce a účel následků porušení smlouvy.....	219
Kapitola XII.	Využití funkční analýzy při posuzování přípustnosti a přiměřenosti smluvních sankcí.....	247
Kapitola XIII.	Mechanismus působení jednotlivých následků porušení	274
Kapitola XIV.	Implikace systematiky pro interpretaci zákonných a smluvních mechanismů	282

ČÁST D – ZVLÁŠTNÍ ČÁST – JEDNOTLIVÉ NÁSLEDKY PORUŠENÍ

Kapitola XV.	Náhrada škody	297
Kapitola XVI.	Úroky z prodlení a minimální paušál nákladů 1200 Kč	349
Kapitola XVII.	Smluvní pokuta.....	390
Kapitola XVIII.	Terminální mechanismy.....	433
Kapitola XIX.	Práva z vadného plnění.....	477
Kapitola XX.	Další následky porušení smlouvy	511

Obsah

Předmluva	V
O autorovi	VI
Přehled obsahu	VII
Seznam zkratk	XVIII
Úvod	XIX
ČÁST A – PORUŠENÍ SMLOUVY	1
Kapitola I. Pojem porušení smlouvy	3
1. Úvodem	3
2. „Porušení smlouvy“ jako nedodržení smluvního slibu a narušení vyvolaných očekávání	4
2.1 Porušení smlouvy a nesplnění dluhu	4
2.1.1 Relevance ochrany oprávněných očekávání	5
3. Obsah závazku a porušení smlouvy	9
3.1 Poskytnutí dluhovaného plnění a jeho parametry	10
3.1.1 Specifikace řádného plnění	11
3.1.1.1 Vlastnosti přímo vymíněné ve smlouvě	12
3.1.1.2 Vlastnosti určené pomocí funkce či účelu použití	13
3.1.1.3 Kvalita a „jakost“ plnění jako parametr dluhu ..	17
3.1.2 Odpovědnost za výsledek či za snahu o jeho dosažení ...	19
3.1.2.1 Cíl, anebo cesta	19
3.1.2.2 Způsob splnění vs. volba postupu při plnění dluhu	21
3.1.2.2.1 Způsob plnění jako pouhý postup faktické realizace	21
3.1.2.2.2 Rozdílné způsoby splnění jako základ tzv. alternativního závazku ...	22
3.1.3 Neposkytnutí řádného plnění jako porušení smlouvy ...	24
3.1.3.1 Splnění a nesplnění dluhu v kontextu porušení smlouvy	24
3.1.3.2 Případy, které nejsou řádným splněním dluhu .	25
3.1.3.2.1 Plnění aliud	26
3.1.3.2.2 Náhradní předmět plnění, surrogát, datio in solutum	28
3.1.3.2.3 Datio solutionis causa	30
3.2 Ochrana jiných oprávněných zájmů druhé smluvní strany	31

3.2.1 Povinnost plnit dluh a další povinnosti v rámci závazku .	33
3.2.2 Porušení ochranných norem při plnění závazku.	34
3.2.2.1 Poctivost, prevence a péče jako součást ochranných norem při plnění závazku	34
3.2.2.2 Závazkový delikt v rámci konkrétního závazku.	39
3.2.2.3 Poznámka ke vztahu k deliktnímu právu	41

Kapitola II. Typologie způsobů porušení smlouvy	43
1. Úvodem	43
2. Ke kategorizaci porušení smlouvy obecně	43
3. Typy (formy) porušení smlouvy v českém právu	45
4. Další relevantní faktory jednotlivých způsobů porušení smlouvy	46
5. Podstatné a nepodstatné porušení	48
5.1 Která porušení jsou podstatná?	49
Kapitola III. Prodlení	51
1. Úvodem	51
2. Pojmové znaky prodlení	51
3. Časová podstata prodlení	52
4. Povinnosti porušitelné prodlením	53
4.1 Povinnosti, ze kterých nemůže vzejít prodlení	54
4.2 Povinnosti, ze kterých může vzejít prodlení	55
5. Pojem prodlení v judikatuře	56
6. Vztah prodlení a vadného splnění	56
6.1 Širší koncepce prodlení v kontextu bývalého obchodního zákoníku	58
6.2 Možné praktické dopady odlišné koncepce prodlení ve vztahu k vadnému plnění	59
6.3 Souvislost s úpravou odstoupení od smlouvy, rozlišení „prodlení“ a „porušení“	60
7. Absence dodatečných předpokladů prodlení	60
7.1 Bezprostřednost prodlení	60
7.2 Objektivnost prodlení	61
7.3 Tzv. <i>respiro</i>	62
8. Prodlení dlužníka v důsledku prodlení věřitele	62
9. Počátek prodlení v návaznosti na určení času plnění	63
9.1 „Čas plnění“ v právní úpravě	64
9.2 Určení času plnění ve smlouvě	65
9.3 Určení času plnění, pokud není sjednán ve smlouvě	69
9.3.1 Výzva věřitele k plnění	70
9.3.2 Čas pro vykonání výzvy	71
9.3.3 Zákonná lhůta „bez zbytečného odkladu“	72
9.3.4 Lhůta uvedená věřitelem ve výzvě	74
9.4 Speciální úprava splatnosti ceny v obchodních transakcích	75
9.4.1 Věcá působnost	75
9.4.2 Osobní předpoklady aplikability	76
9.4.3 Pravidlo třicetidenní splatnosti ceny	76

10. Poznámka k částečnému prodlení	78
10.1 Částečné plnění jako porušení smlouvy	79
10.2 Rozlišení částečného prodlení a kvantitativních vad	81
10.3 Případy, kdy částečné plnění není porušením smlouvy	82
10.3.1 Postupné dílčí (splátkové) plnění	83
10.3.2 Opakující se a trvající plnění	84
11. Prodlení věřitele	85
11.1 Prodlení věřitele v důsledku nepřijetí řádně nabízeného plnění ..	86
11.1.1 Povinnost přijmout plnění	86
11.1.2 Povinnost přijmout i jiné než řádné a včasné plnění	87
11.1.3 Porušení povinnosti vydat kvitanci	88
11.2 Neposkytnutí součinnosti	88
Kapitola IV. Dodatečná nemožnost plnění	90
1. Úvodem	90
2. Právní úprava dodatečné nemožnosti plnění	90
3. Věcná a osobní dimenze „nesplnitelnosti“ dluhu	93
3.1 Specifika závazků osobní povahy	94
4. Nesplnitelnost v důsledku zániku věci a ztráty nezbytných práv	97
5. Následná právní nedovolenost plnění	99
6. Časové aspekty následné nemožnosti plnění	101
7. Odlišení nemožnosti a obtížnosti plnění, kategorie tzv. hospodářské nemožnosti	103
Kapitola V. Vadné splnění	108
1. Úvodem	108
2. Pojem „vadného splnění“	108
2.1 Praktické vymezení situace „vadného splnění“	108
2.2 K podstatě „vadného splnění“	109
3. Povinnost přijmout vadné plnění	110
4. Pojem „vady“ plnění	111
5. Kvalifikace vad plnění	112
5.1 Vada jako kategorie technická a právní	112
5.2 Možné uplatnění zásady <i>de minimis</i>	114
5.3 Typologie vad	117
5.3.1 Materiální (věcné) vady plnění	119
5.3.2 Vady času plnění	121
5.3.3 Vady místa plnění	122
5.4 Kvalifikace četnosti vad	123
6. „Skutkové podstaty“ vadného splnění dle zákonné úpravy	124
6.1 Skutkové podstaty vadného plnění dle § 1916 odst. 1	124
6.2 Úprava kupní smlouvy a smlouvy o díle	126
7. Vady v rámci záruky za jakost	126
7.1 Předmět záruky	128
7.2 Věcný rozsah záruky	128
7.3 Záruční doba	129

7.3.1 Délka záruční doby	130
7.4 Převzetí záruky	131
8. Dodatek: Pojem „vadného splnění“ u peněžitých dluhů	131
8.1 Placení dluhu v jiné než sjednané měně	132
8.2 Placení jiným než sjednaným způsobem	133
8.2.1 Varianta A: Ve smlouvě je vymíněno placení v hotovosti	134
8.2.2 Varianta B: Ve smlouvě je ujednána možnost placení prostřednictvím banky či pošty	134
8.2.3 Varianta C: Smlouva způsob placení vůbec neupravuje ..	135
8.2.4 Platby poštovní poukázkou	137
8.3 Právní důsledky placení jiným než oprávněným způsobem	138
8.4 Uvedení nesprávných údajů platby	138
8.4.1 Nesprávné doplňující údaje platby	138
8.4.2 Platba na nesprávný účet věřitele	139
8.4.3 Platba na účet jiné osoby než věřitele	140
8.5 Placení dluhu šikanózním způsobem	141
Kapitola VI. Tzv. závazkový delikt	142
ČÁST B – PRÁVNÍ NÁSLEDKY PORUŠENÍ SMLOUVY	145
Kapitola VII. Následky porušení smlouvy a jejich přehled	147
1. Úvodem	147
2. Následky porušení smlouvy obecně	147
2.1 Pojem následků porušení	147
2.2 Přehled jednotlivých následků porušení	149
3. Následky při různých formách porušení smlouvy	152
Kapitola VIII. Vliv porušení smlouvy na trvání dluhu	160
1. Automatický zánik závazku porušením smlouvy	161
1.1 Zánik v důsledku následné nemožnosti plnění	161
1.1.1 Následky částečné nemožnosti plnění	162
1.1.2 Následky nemožnosti plnění u alternativních závazků	163
1.2 Zánik fixního závazku	166
1.2.1 Právní úprava fixních závazků	166
1.2.2 Určení fixní povahy závazku přímo ve smlouvě	168
1.2.3 Fixní závazek daný povahou plnění	168
1.2.4 Následky prodlení u fixních závazků	169
1.2.5 Možnost věřitele zabránit zániku fixního závazku	169
2. Zánik závazku v důsledku úkonu druhé strany	170
Kapitola IX. Vliv porušení smlouvy na povinnost poskytnout protiplnění	174
1. Právo odepřít plnění	176
1.1 Odepření při současném plnění zároveň	176

1.2	Odepření pro nevydání kvitance	179
1.3	Exkurs: Odepření při ohrožení protiplnění	180
1.3.1	Aplikační předpoklady	181
1.4	Realizace odepření plnění	183
1.5	Doba trvání odepření	184
2.	Povinnost poskytnout protiplnění v případě nemožnosti plnění	185
2.1	Výjimky ze zániku povinnosti poskytnout protiplnění	186
3.	Následky odstoupení a výpovědi	187
Kapitola X. Uplatnitelnost liberačních důvodů		188
1.	Příčina porušení v jednání druhé strany smlouvy	189
2.	Příčina porušení ve vyšší moci	192
2.1	Na které následky porušení liberační důvod dopadá	195
2.2	Exkurs: Vyšší moc a <i>rebus sic stantibus</i>	198
3.	Nepředvídatelnost	209
4.	Zneužití práva či jeho nepoctivý výkon	209
5.	Další skutková a právní tvrzení	214
ČÁST C – FUNKCE A MECHANISMUS PŮSOBNÍ NÁSLEDKŮ PORUŠENÍ SMLOUVY		217
Kapitola XI. Funkce a účel následků porušení smlouvy		219
1.	Úvodem	219
2.	Smysl a účel následků porušení smlouvy	220
3.	Funkce následků porušení smlouvy z pohledu dlužníka	221
3.1	Následky porušení smlouvy jako incentive k řádnému a včasnému splnění	221
3.2	Následky bez přímého incentivizačního působení ve vztahu k porušení smlouvy	224
3.2.1	Odlíšné motivační působení absolutní odpovědnosti	225
3.3	Souhrn funkcí následků porušení ze strany dlužníka	226
4.	Funkce následků porušení smlouvy z pohledu věřitele	227
4.1	Následky zvyšující pravděpodobnost splnění	228
4.2	Smluvní přesun rizik na dlužníka	232
4.3	Souhrn funkcí následků porušení ze strany věřitele	233
5.	Syntéza funkcí z pohledu obou smluvních stran	234
5.1	Funkce následků porušení smlouvy z obecné perspektivy	238
5.1.1	Obecná prevence a minimalizace škod	239
5.1.2	Doplňek: Přísnější následky porušení smlouvy jako nástroj generální prevence	243
6.	Kompletní podoba funkčně-účelového systému následků porušení ..	246
Kapitola XII. Využití funkční analýzy při posuzování přípustnosti a přiměřenosti smluvních sankcí		247
1.	Hodnocení přiměřenosti následků porušení smlouvy v kontextu jejich funkcí	249

2.	Funkční kritéria přiměřenosti zpřísnujících smluvních ujednání	251
2.1	Faktory přiměřenosti primárně kompenzačních ujednání	253
2.2	Faktory přiměřenosti utvrzovacích, sankčně-motivačních ujednání	256
2.3	Specifika posuzování přiměřenosti úplatných terminačních mechanismů	261
2.4	Přiměřenost následků v případě převzetí absolutní odpovědnosti	262
2.5	<i>Ex ante</i> a <i>ex post</i> posuzování přiměřenosti	265
3.	Funkční kritéria přiměřenosti zmírňujících smluvních ujednání	267
3.1	Vyloučení zákonných reparačních následků porušení smlouvy ..	268
3.1.1	Ekonomická podstata limitačních ujednání	268
3.1.2	Obecné meze limitačních ujednání	269
3.1.3	Limitace práv z vadného plnění	271
3.1.4	Specifika omezení práv na úroky z prodlení a paušálu nákladů 1200 Kč	271
3.2	Smluvní vyloučení terminačních mechanismů	271

Kapitola XIII. Mechanismus působení jednotlivých následků porušení		274
1.	Úvodem	274
2.	Majetková podstata jednotlivých následků porušení	274
3.	Způsob realizace následků porušení	276
3.1	Samovykonatelné následky porušení	277
3.2	Následky porušení vynutitelné jen soudní cestou	280

Kapitola XIV. Implikace systematiky pro interpretaci zákonných a smluvních mechanismů		282
1.	Vnitřně konzistentní přístup ke kvalifikaci následků porušení smlouvy	282
2.	Otázka přípustnosti a přiměřenosti smluvních řešení	285
3.	Přiměřenost a integrované systémové pojetí smluvních následků porušení smlouvy	288
4.	Ochrana proti nepřiměřené výši sankce	289

ČÁST D – ZVLÁŠTNÍ ČÁST: JEDNOTLIVÉ NÁSLEDKY PORUŠENÍ		295
---	--	------------

Kapitola XV. Náhrada škody		297
1.	Úvodem	297
2.	Smysl a účel náhrady škody, cíl náhrady	299
3.	Kdo komu škodu hradí	302
3.1	Subjekt povinný hradit škodu	302
3.2	Subjekt oprávněný k náhradě škody	303
4.	Předpoklady vzniku povinnosti k náhradě škody	307
5.	Porušení smlouvy	307
6.	Vznik škody	308

6.1	Skutečná škoda	309
6.2	Ušlý zisk	314
7.	Příčinná souvislost a předvídatelnost škody	318
7.1	Příčinná souvislost	319
7.2	Posuzování kauzality v konkrétních případech	321
7.3	Přetržení kauzálního řetězce	323
7.4	Více možných příčin škody	325
7.5	Právní kauzalita a předvídatelnost škody	327
7.6	Možné protikorektivy limitu předvídatelnosti škody	332
8.	Škoda způsobená neplněním, škoda způsobená při plnění, škoda v důsledku vad plnění a škoda způsobená vadou věci použité při plnění	333
9.	Smluvní limitace náhrady škody	345

Kapitola XVI. Úroky z prodlení a minimální paušál nákladů

	1200 Kč	349
1.	Pojem a funkce úroků z prodlení	349
2.	Vztah k jiným institutům z hlediska účinků	352
2.1	Vztah k náhradě škody	352
2.2	Vztah ke smluvní pokutě	352
2.3	Vztah k trvání dluhu, s jehož plněním je dlužník v prodlení	353
2.4	Úroky z prodlení a odstoupení od smlouvy	353
2.5	Speciální úprava ve zvláštních předpisech	353
3.	Podmínky vzniku práva na úrok z prodlení	354
3.1	Peněžitý dluh	354
3.2	Dlužník je v prodlení	355
3.2.1	Počátek prodlení při bezhotovostních platbách	356
3.2.2	Speciální případ posunu splatnosti	358
3.3	Dlužník je za prodlení „odpovědný“	360
3.4	Věřitel řádně splnil své smluvní a zákonné povinnosti	362
4.	Forma a splatnost úroků z prodlení	367
4.1	Peněžitá podoba úroků	367
4.2	Způsob výpočtu úroků	367
4.3	Splatnost úroků z prodlení	369
5.	Zákonná výše úroků z prodlení	369
5.1	Současná úprava	369
5.2	Předchozí úprava	369
6.	Smluvní ujednání o výši úroků z prodlení	370
6.1	Obecná možnost ujednání výše úroků z prodlení	370
6.2	Způsob určení výše	370
6.2.1	Procentní či poměrové vyjádření	370
6.2.2	Konstantní či proměnlivá sazba	371
6.2.3	Nepřímé způsoby určení výše	371
6.2.4	Úrok z prodlení jako fixní částka	372
6.3	Nejednoznačné označení ujednání o výši úroků z prodlení	372
7.	Nepřiměřeně vysoké úroky z prodlení	373
7.1	Limity smluvní svobody při sjednávání výše úroků z prodlení	373

7.2	Posuzování přiměřenosti a konkretizace jejích kritérií	375
7.3	Využitelnost judikatury vztahující se k přiměřenosti smluvní pokuty	378
8.	Excesivně nízké úroky nespravedlivé vůči věřiteli	379
8.1	Obecně ke speciální právní úpravě § 1972	379
8.2	Vztah § 1972 a 1964	380
8.3	Nepřípustné znevýhodnění věřitele	381
8.3.1	Zhoršení postavení věřitele	381
8.3.2	Absence spravedlivého důvodu	382
8.4	Následky nepřípustného ujednání	383
9.	Promlčení úroků z prodlení	383
9.1	Obecně k promlčení úroků z prodlení	383
9.2	Posuzování promlčení úroků z prodlení nezávisle na promlčení jistiny	384
9.3	Úroky z prodlení za dobu po promlčení jistiny	384
10.	Procesní aspekty	385
11.	Právo na paušální náhradu nákladů (1200 Kč) vedle úroků z prodlení	386
11.1	Pojem a funkce	386
11.2	Zakotvení nároku v platné právní úpravě	387
11.3	Vztah k dalším nákladům vymáhání pohledávky	388

Kapitola XVII. Smluvní pokuta

		390
1.	Pojem a funkce smluvní pokuty	390
2.	Místo smluvní pokuty v systému následků porušení	394
3.	Náležitosti ujednání o smluvní pokutě	396
4.	Identifikace utvrzené povinnosti	398
5.	Vazba pokuty na porušení utvrzené povinnosti	401
6.	Výše smluvní pokuty	403
6.1	Přiměřenost výše smluvní pokuty a soudní moderace	408
6.2	Soudní moderace smluvní pokuty ve vztahu k jiným institutům	409
6.3	Nepřiměřenost smluvní pokuty a její posuzování soudem	411
6.4	Kritéria přiměřenosti relevantní v konkrétních případech	413
6.5	Generalizace vodítek pro hodnocení přiměřenosti	413
6.6	Postup soudní moderace a její maximální míra	417
6.7	Překážky soudní moderace	421
7.	Splatnost smluvní pokuty	423
8.	Vztah smluvní pokuty k utvrzené povinnosti, akcesorita	424
9.	Vliv smluvní pokuty na trvání dluhu	427
10.	Vztah smluvní pokuty a náhrada škody	428
11.	Penále	431

Kapitola XVIII. Terminační mechanismy

1.	Odstoupení od smlouvy	433
1.1	Úkon odstoupení	434
1.1.1	Zákaz jednostranně změnit volbu	439

1.2	Účinky odstoupení od smlouvy	439
1.2.1	Důsledky odstoupení a vypořádání mezi stranami	440
1.2.2	Zvláštní úprava vypořádání u spotřebitelských vztahů	441
1.2.3	Zvláštní úprava jednotlivých smluvních typů	443
1.2.4	Důsledky odstoupení pro smlouvy závislé	446
1.2.5	Rozsah zániku práv a povinností při odstoupení od smlouvy	447
1.2.6	Věcněprávní účinky odstoupení od smlouvy <i>inter partes</i>	449
1.2.7	Přetrvání určitých částí závazku i po odstoupení	451
1.2.8	Odstoupení při částečném plnění	452
1.2.9	Odstoupení při nepřetržité či opakované činnosti	453
1.3	Ve kterých případech lze odstoupit od smlouvy	453
1.3.1	Aplikace důvodů a povinnost jejich uvedení v oznámení	455
1.3.2	Odstoupení při podstatném prodlení dle § 1977	457
1.3.3	Odstoupení při jiném podstatném porušení dle § 2002 odst. 1	459
1.3.4	Odstoupení při opakovaném podstatném porušení smlouvy	459
1.3.5	Předběžné sankční odstoupení dle § 2002 odst. 2	460
1.3.6	Odstoupení při nepodstatném prodlení dle § 1978	462
1.3.6.1	Poskytnutí lhůty	463
1.3.6.2	Délka lhůty	464
1.3.6.3	Marné uplynutí lhůty	466
1.3.6.4	Odstoupení poskytnutím nepřekročitelné lhůty	467
1.3.7	Odstoupení dle § 1927 odst. 2	467
2.	Výpověď závazku	468
2.1	Úkon výpovědi	469
2.2	Účinky výpovědi	471
2.3	Okamžik účinků výpovědi	472
3.	Odstupné	473
3.1	Zánik závazku v důsledku odstupného	474
3.2	Kvalifikace ujednání o odstupném a podobné instituty	476
Kapitola XIX. Práva z vadného plnění		477
1.	Systém právní úpravy	477
2.	Práva z vadného plnění	479
3.	Kdy která práva vznikají	482
3.1	Obecná úprava (§ 1923)	482
3.2	Kupní smlouva a smlouva o díle (§ 2106 a § 2107)	484
3.3	Prodej zboží v obchodě (§ 2169)	486
3.4	Poznámka ke smluvnímu zádržnému (tzv. pozastávka)	488
4.	Reklamační proces	489

4.1	Zjištění vady, vytknutí vady a uplatnění příslušného práva	492
4.2	Právní následky nedodržení reklamačních lhůt	495
4.3	Další pravidla spojená s reklamačním procesem	498
5.	Kdy práva z vadného plnění nevznikají	500
6.	Smluvní možnosti limitace či vyloučení práv z vadného plnění	503
6.1	Limity smluvní svobody – speciální případy a ochrana spotřebitele	503
6.2	Limity smluvní svobody obecně v nespotebitelských vztazích	504
6.2.1	Vady spojené se zlým úmyslem	504
6.2.2	Poznámka k vadám „vědomým“	505
6.3	Vztah práv z vadného plnění a povinnosti plnění přijmout	506
6.3.2.1	Forma vzdání se práv z vadného plnění	509
Kapitola XX. Další následky porušení smlouvy		511
1.	Závdavek	511
2.	Ztráta výhody splátek	513
2.1	Splátkové plnění	514
2.2	Ztráta výhody splátek	515
2.2.1	Uplatnění ztráty výhody splátek dle zákonného režimu	516
2.2.2	Následky uplatnění a neuplatnění ztráty výhody splátek	517
3.	Přechod nebezpečí škody na věci	518
3.1	Přechod nebezpečí při prodlení dlužníka	518
3.2	Přechod nebezpečí při prodlení věřitele	519
4.	Odepření plnění a odepření převzetí plnění	520
5.	Kauce	520
Závěr		523
Summary		527
Seznam literatury		529

Seznam zkratek

ABGB	Všeobecný rakouský občanský zákoník
ESD	Soudní dvůr Evropské unie
EŘ	zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
FinZaj	zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, ve znění pozdějších předpisů
HZ	109/1964 Sb., hospodářský zákoník
KS	krajský soud
MS	městský soud
NS	Nejvyšší soud České republiky
NSS	Nejvyšší správní soud České republiky
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObčZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OS	okresní nebo obvodní soud
OSŘ	99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZO	946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský
ÚS	Ústavní soud České republiky
Vážný	Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky z let 1919–1948
VS	vrchní soud

Úvod

Problematika porušení smlouvy a právních následků z toho plynoucích patří ke klíčovému oblakem závazkového práva. Mnohdy právě až prostřednictvím právních následků porušení dostává smluvní právo svou reálnou, právně relevantní tvář, která dodává smluvním slibům onu specifickou kvalitu, která umožňuje se na ně skutečně spoléhat. Je to často až úprava následků porušení, která dává smluvnímu právu jako „právu“ skutečný smysl.

Známá zásada smluvního práva, vyjádřená v ObčZ¹ v § 3 odst. 2 písm. d) hovoří o tom, že „daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny“. Stejně jako i v jiných oblastech života, i v případě smluvních vztahů je ale realita často komplikovanější a nepředvídatelnější, než se na počátku zdá. Smluvní sliby, třebaže s nejlepšími úmysly dány, bývají mnohdy porušeny. Nedodržení smlouvy je ostatně minimálně stejně tak snadné, jako její uzavření. Řádné splnění, to je ta obtížná část.

V anglo-americkém common law se poměrně slavným stal Holmesův výrok² (později ještě více zpopularizovaný mj. i R. Posnerem³), že „smluvní slib neznámá nic více, než povinnost zaplatit náhradu škody v případě, že jej nedodržíme“. Jakoby samotná podstata smlouvy jako právního pojmu byla definována právě skrze následky jejího porušení. Smlouva samotná v tomto pojetí neznámá nic víc, než připravenost nést následky jejího porušení.⁴

Kontinentálnímu právu, včetně práva českého, takové pojetí závazkových vztahů není vlastní. Zásada pacta sunt servanda se u nás zhmotňuje mnohem přímočařeji: primární povinnosti jsou soudně (exekučně) vynutitelné dokonce v podobě in natura. Dlužník může být donucen smluvní povinnost splnit ve vykonávacím řízení tak, jak byla dluhována, a uhradit musí navíc i náklady tohoto řízení.

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (ObčZ). Nebude-li v konkrétních případech uvedeno jinak, vztahují se čísla paragrafů v této publikaci vždy k občanskému zákoníku.

² Holmes, O. W. The Path of the Law. Harvard Law Review, č. 10, 1897, s. 457. Cit. dle Kramer, A. The Law of Contract Damages. Oxford: Hart Publishing, 2014, s. 16.

³ Posner, R. A. Economic Analysis of Law. 8 vydání. New York: Aspen Publishers, 2011, s. 149–150.

⁴ K povaze smlouvy a její závaznosti srov. Sobek, T. Závaznost smlouvy in Havel, B., Piheřra, V. (eds) Soukromé právo na cestě. Plzeň: 2010. K tématu srov. též kapitolu XI.5.1.2.

Vynutitelnost plnění *in natura* (*specific performance*) samozřejmě tematiku následků porušení smlouvy v českém právu nijak neoslabuje. Právě naopak. O to intenzivnější dopad totiž komplexně chápaná kategorie následků porušení smlouvy na realizaci závazkových vztahů v praxi má.

Obrovská skupina právních sporů, soudních rozhodnutí, nepřehledné množství každodenně řešených situací se – poměrně logicky – točí právě kolem případů porušení smlouvy a jeho následků.⁵ Následky porušení (ve svém komplexu a intenzitě) jsou mnohdy dokonce tím hlavním, co vlastně z uzavřené smlouvy nakonec vyplyne. I banální oprava výrobní linky průmyslového závodu dle smlouvy o díle za několik málo tisíc nakonec při svém nezdaru může vést k mnohamilionové náhradě škody (v důsledku vynuceného zastavení celé výroby, ušlého zisku, vysokých smluvních pokut vůči navazujícím odběratelům apod.) I v českém právu nepochybně platí, že (hrozící) následky porušení reálnou podobu smluvní transakce ve velké míře spoludeterminují. V jistém smyslu je jejich hrozba latentní součástí samotné „odpovědnosti“ za řádné splnění dluhu (v aktuálním pojetí, ke kterému se hlásí nový občanský zákoník).

Následky porušení nepochybně ve velké míře ovlivňují způsob i míru, v jaké strany ke splnění svých smluvních povinností přistupují. Incentivizační efekt hrozících následků je nepopíratelný. Hrozba vysokých peněžitých sankcí, ukončení vztahu či ztráty dalších majetkových hodnot působí na smluvní strany motivačně. Nepochybně platí, že má-li smluvní právo fungovat jako součást nezbytného institucionálního rámce umožňujícího společensko-ekonomickou prosperitu založenou na tržní specializaci, kooperaci a směně, musí být reálně vynutitelné. Z porušení smlouvy musí vyplývat hmatatelné důsledky a účastníci musí cítit dostatečné incentive k tomu, aby pro ně byla zásada *pacta sunt servanda* něčím víc, než jen vzletnou formulkou z učených knih.

Pro dobré fungování takové regulace ovšem nepostačuje pouhá její existence. Musí mít i nějakou kvalitu. Mají-li pravidla fungovat účinně, musí být jasná, pro své adresáty snadno poznatelná, musí vést k pokud možno předvídatelným rozhodnutím, jednoznačná musí být přípustnost a limity možných smluvních dispozic.

Ne všechny zmíněné atributy jsou v českém prostředí naplněny. Problémem nejen současné právní úpravy, ale možná ještě více právní doktríny, jakož i judikatury, je jistá neuspořádanost, resp. nesystémovost přístupu k následkům porušení smlouvy, částečně i k porušení smlouvy jako takovému. Mnohé funkční a systemické vazby, které lze v této rozsáhlé oblasti vystopovat, jsou opomíjeny, případně není zcela doceněn jejich význam.

⁵ A. Kanda ve své práci „Nesplnění závazku a jeho právní následky“ poznamenává (ve vztahu k francouzské praxi, ale i obecně): „je možno říci, že z deseti procesů, ke kterým dojde mezi smluvními stranami, je devět, při nichž se jedná o případy porušení smluvní povinnosti“. Viz Kanda, A. Nesplnění závazku a jeho právní následky. Praha: Academia, 1970, s. 35.

Jednotlivé následky porušení jsou často chápány až příliš jen jako izolované samostatné instituty, oddělené od ostatních jakousi „čínskou zdí“, přičemž abscentuje dostatečná snaha všimnout si jejich společných rysů, či dokonce vztahu speciality a generality mezi nimi.

Smluvní pokuta, smluvní úroky z prodlení, závdavek, zajišťovací převod práva, propadlá zástava, sleva z ceny, náhrada škody, oprava či dodání nové věci v rámci práv z vadného plnění atp., to vše jsou instituty patřící do oblasti následků porušení (jsou ve výsledku aktivovány právě porušením smlouvy). Vše jsou to zároveň instituty, které nejsou v zákonné úpravě, ale ani v tuzemské doktríně nijak výrazněji funkčně systemizovány, klasifikovány a utříděny. Nepřekvapí pak, že příliš jednotně, resp. koncepčně nejsou pojímána a aplikována ani kritéria přípustnosti a přiměřenosti jejich smluvní úpravy, jakož i samotného výkladu jejich úpravy zákonné. Setkáváme se mnohdy dokonce s tendencemi hledat mezi nimi spíše další rozdíly, než naopak určitý společný základ a společné rysy mechanismu jejich fungování, které by mohly být oporou pro sjednocení konzistentního koncepčního přístupu při jejich aplikaci.⁶

Taková roztržičnost a nekoncepčnost pak poněkud deformuje motivace účastníků právních vztahů, vyvolává zbytečné diskrepance mezi požadovanými účinky smluvních řešení a jejich právní kvalifikací, a poněkud zakaluje jinak žádoucí „ryzost“ a jednoduchost, která by měla být pro soukromé právo symptomatická, která by měla adresátům především usnadňovat cestu a nabízet možnosti, jak dosáhnout svých subjektivních cílů; nikoliv jim tuto cestu (či dokonce cíle) předurčovat, neodůvodněně omezovat, či jim v možných cestách vyvolávat zmatek. Vycházet je třeba z toho, že umožňuje-li (resp. nezakazuje-li) právní úprava dosažení určitého účelu určitým nástrojem, neměla by neodůvodněně stavět překážky tomu samému účelu skrze nástroj jiný, nemá-li proto dostatečně obhajitelné důvody. Posuzování přípustnosti a přiměřenosti zvolených smluvních řešení by naopak mělo co nejvíce usilovat o komplexní, integrovanou koncepci, která by stejně posuzovala stejně, a jen odlišně odlišně. Požadavek (zejména hodnotové) bezrozpornosti právního řádu jako základního atributu právního systému jako takového⁷ neumožňuje takové nároky neklást.

S příchodem nového občanského zákoníku se paleta možných řešení následků porušení smlouvy navíc ještě rozšířila. Do instrumentaria využitelného v souvislosti s následky porušení smlouvy se vrátil závdavek, přibyla možnost ujednat propadlou i nepospornou zástavu, uvolnila se pravidla pro zajišťovací převody práva, explicitně je zdůrazněna možnost sjednávat nepeněžité smluvní pokuty, rozšířena je možnost sjednávat vyšší úroky z prodlení

⁶ Typickým příkladem budiž na tomto místě smluvně ujednané úroky z prodlení a smluvní pokuta v podobě procentní sazby z dlužné částky.

⁷ Podrobně k tomu viz zejm. Sobek, T. Koherence práva. Právník, č. 4, 2012. Viz též Melzer, F. Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 217–219.

i mimo obchodní vztahy atd. Potenciál k roztržštěnému posuzování a izolovanému chápání jednotlivých nástrojů se tím ještě o něco více prohloubil.

Prohloubila se proto dle mého názoru i potřeba pokusit se v problematice následků porušení smlouvy najít určitý systém, který by pomohl identifikovat maximum společných rysů, klasifikoval a strukturoval jednotlivé následky podle smysluplných kritérií, a pokusil se usnadnit cestu k hledání z toho pramenících interpretačních a aplikačních důsledků, zejména pokud je o koncepčnější a hodnotově konzistentnější posuzování přípustnosti a přiměřenosti smluvních ujednání.

Hlavním cílem této publikace je proto analyzovat současnou právní úpravu porušení smlouvy a jeho následků, utřídit a strukturovat jednotlivé následky porušení dle právně relevantních kritérií a pokusit se představit pokud možno ucelený systém, ve kterém by mohly být jednotlivé instituty dále zkoumány. Systém, který by usnadnil jejich doktrinární, judikatorní a nakonec i didaktické uchopení.

Snahou bude identifikovat důležité funkční vazby v rámci tohoto systému, zejména s potenciálními interpretačními a aplikačními důsledky pro smluvní praxi. Cílem bude v rámci systemizace zpřehlednit paletu veškerých nástrojů, a to za pomoci identifikace společných mechanismů, prostřednictvím kterých se jednotlivé následky v realitě závazkových vztahů uplatňují, jakož i společných účelů a funkcí, které přitom stojí v pozadí. Záměrem je zredukovat počet typů následků porušení na několik bazálních „archetypů“, od nichž jsou další zástupci pouze odvozeny, resp. jsou jen jejich variantami. Zatímco totiž institutů, které právní úprava jako následky porušení upravuje, je poměrně značné množství (dle různých dělení lze vypočítat téměř třicet různých příkladů), schémat, skrze která se nakonec realizují (zaměříme-li se na jejich skutečnou právně-ekonomickou podstatu), je naopak jen hrstka. Na toto hledání základní podstaty a jakéhosi největšího společného jmenovatele se zaměřují především části B a C této publikace.

V části A je pozornost zaměřena na samotný pojem „porušení smlouvy“ a klasifikaci jeho typů. I ohledně porušení smlouvy jako takového je totiž vhodné vycházet z přehledně strukturovaného pojetí. Opět i vzhledem k tomu, že nový občanský zákoník hranice mezi jednotlivými typy porušení spíše zvýraznil⁸, aniž přitom ovšem samotný systém nějak názorně osvětlil. V rámci toho je pak třeba se zaměřit i na otázky doposud v české literatuře řešené spíše jen okrajově, například přesnější delimitaci hranic mezi smluvní a deliktivní odpovědností, zejména pokud jde o aplikační otázky spojené s uplatňováním obecných ochranných a prevenčních norem v kontextu konkrétních relativních smluvních vztahů.

⁸ Viz např. jasnější odlišení „vadného splnění“ (§1914 odst. 2), „řádnoho splnění“ (§ 1908 odst. 2) a „prodlení“ (§ 1968), jakož i explicitní rozlišování „porušení smlouvy prodlením“ (§ 1978) a „jiného porušení smlouvy“ (§ 2002 odst. 1).

Části A–C tedy představují především snahu o vytvoření systémového pojetí tématu porušení smlouvy a jeho následků. Kombinují přístup orientovaný na porušení (část A), a přístup orientovaný na následky porušení (části B a C).

Publikace má však za cíl zpracovat vymezené téma nejen v abstraktní, teoretické, systematizačně-pojmoslovné rovině, ale i v rovině velmi konkrétní, na úrovni jednotlivých právních institutů, jejich výkladu a aplikace ve smluvní praxi. V části D bude proto provedena detailní kritická analýza jednotlivých následků, resp. jejich právní úpravy. Stejně tak i ohledně jednotlivých typů porušení v části A bude rozbor doplněn i o zcela konkrétní analýzu relevantní právní úpravy a rozhodovací praxe. V rámci analýzy budou identifikovány potenciální interpretační problémy a hledáno jejich řešení. Budou též vyvozována případná doporučení pro smluvní a judikatorní praxi a výklady budou demonstrovány na ilustrativních příkladech, nejčastěji na pro praxi významných příkladech smlouvy kupní a smlouvy o díle.

Při konkrétních rozbořech se bude přitom vycházet právě z provedené systemizace a východiskem analýz budou závěry teoretického zkoumání provedeného v obecných částech práce. V tomto smyslu bude struktura vystavěna především na postupu od obecného ke zvláštnímu, resp. abstraktního ke konkrétnímu. Od zkoumání samotných pojmů, přes jejich analytickou systemizaci, až po detailní rozbor právní úpravy a judikatury a návrhy interpretačních stanovisek.

Struktura práce navazuje na stanovené cíle následovně:

- (1) Pojem, typologie a systemizace *porušení smlouvy* (část A),
- (2) Pojem, typologie a právní úprava *následků* porušení smlouvy (část B),
- (3) *Systemizace* následků porušení smlouvy, vč. implikací pro možnosti a meze smluvní úpravy (část C),
- (4) *Detailní analýza* právní úpravy jednotlivých následků porušení, identifikace a řešení vybraných interpretačních problémů (část D – zvláštní část).

Pokud jde o metodiku řešení stanovených úkolů, bude kriticky pracováno s tuzemskou současnou i prvorepublikovou literaturou (monografickou i časopiseckou), čerpáno bude ale hojně i ze zdrojů zahraničních (zejména monografická literatura německá, rakouská a švýcarská, anglická a americká). Ve velké míře budou v publikaci kriticky rozebírány též závěry zejména tuzemské judikatury.

Cílů práce bude ale dosahováno i skrze vlastní postupy, bez návaznosti na publikované prameny, zejm. na základě dekonstrukce, následné analýzy relevantních konceptů a právních institutů a výsledné systematické indukční syntézy. Využit bude především funkční přístup, kdy bude pozornost zaměřena na mechanismus fungování jednotlivých právních institutů v závazkové praxi. Náležitě vnímán bude přitom i ekonomický kontext tohoto

fungování, zejména v pojetí ekonomické analýzy práva (*Law & Economics*) včetně příslušného metodologického a argumentačního instrumentaria.

Zejména při práci s judikaturou bude využita metoda induktivní, doplněná snahou o generalizaci a abstrakci judikatorních závěrů. Ty budou následně kriticky hodnoceny, v návaznosti na vyvozované závěry a zastávaná výkladová stanoviska (za použití standardního právního instrumentaria při nalézání práva).

Publikace si neklade cíle právně-komparativní. Zahraniční zdroje budou využívány výhradně pro účely rozboru právní úpravy české. Případné srovnávací poznámky budou jen doplňkového charakteru.

blikace se zaměřuje na jednu z klíčových oblastí smluvní obchodní praxe, a sice porušení smlouvy a právní následky s tím spojené. Jde o první komplexní monografické zpracování tohoto tématu dle nové právní úpravy. Autor detailně analyzuje jak samotný pojem porušení smlouvy, tak zejména škodě související následky. To přitom nejen samostatně pro každý z těchto následků, ale i v uceleném systémovém pojetí ve vzájemných souvislostech. Na podkladě tohoto integrovaného přístupu pak nabízí nový pohled na posuzování přípustnosti nejrozličnějších smluvních modifikací, zejména pokud jde o přiměřenost výše jednotlivých smluvních sankcí. Zahrnuty jsou detailní výklady ohledně náhrady škody, úroků z prodlení, smluvní pokuty, práva odstoupení od smlouvy, nemožnosti plnění i dalších relevantních zákonných i smluvních nástrojů, včetně obsáhlého zpracování relevantní judikatury.

www.beck.cz
nejvýhodnější nákup

EPI 80

BN 978-80-7400-544-2

